

Környezeti érdeksérelem szakértői szemmel

Pataki Károly igazságügyi környezetvédelmi szakértő

(2014. évben megrendezésre került Országos Igazságügyi Szakértői Konferencián
elhangzott előadás aktualizált szövege)

Összefoglaló

A környezetvédelmi szakértőnek nem csak a környezeti minőségromlás okait kell feltárnia, de ismernie kell annak következményeit is. A környezeti érdeksérelem fő területei: első az egészségben okozott károsodás, második a tulajdonban bekövetkezett értékcsökkenés, értékvesztés, harmadik a tulajdon birtoklásában, rendeltetésszerű használatában való korlátozás.

Tehát nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a környezetügy nem csak műszaki, természettudományos kérdés. A környezet minőségének elemzése, a minőségromlás következményeinek feltárása csak a többi tudományággal együttműködve lehetséges.

Kulcsszavak: környezetügy, szükséglet, érték, érdeksérelem, egészségkárosodás, értékcsökkenés, szomszédjog, birtokvédelem.

Bevezetés

Nem tudni, hogy a gazdasági, pénzügyi, morális válság törvényszerű velejárója-e, de egyre inkább érzékelhető, hogy a mindennapi életünkben használatos egyes fogalmak kiüresednek, tartalmukat veszítik, közhellyé válnak. Ez a folyamat sajnálatos módon nem kerüli el a környezetügy területét sem. Ennek egyik oka, hogy meglehetősen nagy a bizonytalanság, sőt bátran ki lehet mondani azt, hogy nagy a zűrzavar. Az előbb szándékosan használtam a környezetvédelem helyett a környezetügy kifejezést és egyben azt javaslom, hogy ezt használjuk minél szélesebb körben, mivel ez fejezi ki azt a komplex, interdiszciplináris jellegét, amelyről oly régóta beszélünk.

Miért aktuális a környezetügy kérdése?

A téma aktualitását legfőképp alátámasztja az a körülmény, hogy az elmúlt évtizedben jelentősen átalakult a környezetügy kormányzati, államigazgatási szervezetrendszere. Ezzel párhuzamosan egyrészt csökkent a civil szervezetek befolyása és nőtt a gazdasági szereplők érdekérvényesítő képessége.

Törvényszerű, hogy ebben a társadalmi környezetben az egyes környezeti érdeksérelmek miatti konfliktusok száma növekszik. A korábbi évekhez képest e környezeti konfliktusok kezelésére a közigazgatási jogterület eszközei egyre szegényebbé váltak, így gyakorlatilag csak a jelentős idő- és költségigényes peres eljárások lehetősége maradt a sérelmet elszenvedők számára. Erre azonban csak keveseknek van lehetőségük. Az eredmény, hogy növekedhet a jogos környezeti érdeksérelmet elszenvedők köre.

A cím szerinti téma tárgyalásához elengedhetetlen egy fogalom, nevezetesen az érdek, összefoglaló áttekintése, ehhez elsősorban az irodalmi hivatkozásokra támaszkodom.

Érdek

Az értelmező kéziszótár szerint az érdek „*valakinek, valaminek a javát, hasznát szolgáló szükséges, fontos dolog*” Ebből a meghatározásból a „szükséges” szóra hívom fel a figyelmet. mivel a környezetre visszavezethető konfliktusok kezelése során – jellemzően a birtokvédelmi polgári peres eljárásokban – az igazságügyi szakértő sokszor találkozik a szükséges, szükségtelen fogalmakkal. A „szükséges” kifejezés azért is fontos, mivel elsősorban és leegyszerűsítve ennek mentén végezhető el a különböző érdekek csoportosítása.

A mindennapi gyakorlatban, beleértve a környezetügyet is, gyakran tapasztalható az érdekek szükséglet szerinti csoportosításának leegyszerűsítése. A részletes elemzést mellőzve, álláspontom szerint az államigazgatási eljárások során – nem kis mértékben a közigazgatási jogterület hiányosságaira, ellentmondásaira visszavezethetően – kialakult egy rossz szemlélet és gyakorlat, amely szinte áttörhetetlen akadályként magasodik az érdemi érdekegyeztetési folyamatok elé. Ez a szemlélet a szükségletek közül szinte kizárólagosan a

későbbiekben kissé részletesebben is kifejtett „létszükségletet” tekinti figyelembe veendőnek, ráadásul logikailag ezzel össze nem függő érveléssel, miszerint a közigazgatási jogterület elsősorban a közösségi érdek érvényesülését kell, hogy szolgálja. Egy példa: megépül egy igen forgalmas autópálya fővárosi bevezető szakasza. A tervezési, építési és üzembe helyezési eljárás során a forgalom miatti környezethasználatnál csupán az egyes környezeti jellemzők egészségügyi határértékeit veszik figyelembe (a tudományok legújabb eredményeinek megfeleltethető, az egyes környezeti jellemzőkre vonatkozó egészségügyi határértékek jelenlegi ellentmondásairól a későbbiekről még lesz szó). Ez a szemlélet azonban tulajdonképpen az emberi szükségleteknek csupán egy elemét – nem vitathatóan a legfontosabbat – veszi figyelembe, nevezetesen az egészség és az élet megőrzésének, fenntartásának szükségletét, vagyis a létszükségletet. Ennek kielégítésére irányuló érdek a „létérdek”.

Baj ez? Nagyon nagy baj, mivel az ember egy olyan fura biológiai lény, akinek egyéb szükségletei és érdekei is vannak. A demagóg közigazgatási szemlélet ezeket hajlamos "luxus" szükségleteknek, "luxus" érdekeknek tekinteni. És ez a legnagyobb baj.

A hivatkozott szakirodalom a szükségleteket egyrészt a szükséglet alanya, másrészt a szükséglet tárgya oldaláról vizsgálja.

A szükséglet alanyának oldaláról a vizsgálat célja, hogy a szükséglet és ezzel együtt az érdek, az ember közösségi, kollektív természetű, vagy individuális mivoltához kötődik-e.

A szükséglet tárgyának oldaláról történő vizsgálatnál az egyes szükségletek és érdekek két csoportra: materiális és spirituális jellegűekre oszthatók fel.

A tanulmány szerint – és gondolom, ezt valamennyien megerősíthetjük – az utóbbi századok kulturális változásai, különösen a nyugati (haladó") társadalmakban a kollektív spirituális szükségletek, érdekek fokozatos háttérbe szorultak, ugyanakkor az individuális materiális érdekek egyre inkább előtérbe kerültek.

A szociológiai értelemben vett értékek egyre inkább érdekeként fogalmazódnak meg.

Korábbi példánkat figyelembe véve tételezzük fel, hogy különböző – jellemzően utólagos intézkedésekkel – a bevezető út mellett élőket a jogszabályban rögzített egészségügyi (?) határérték alatti terhelés éri, azt is mondhatjuk, hogy létérdeke nem sérül. Ugyanakkor a környezet minősége oly mértékben romlik, hogy az ott lakók például a kertet, a korábbi használati módtól eltérően pihenésre már nem tudják használni, az utcai lakószoba a folyamatos megszakításmentes alvásra alkalmatlanná, az ingatlan (az ott lakók talán egyetlen vagyontárgya) pedig, szélső esetben, forgalomképtelenné válhat. é

Jogosan vetődik fel a kérdés: A létérdek érvényesülésének vizsgálatán túl igazságügyi szakértői feladat-e az egyéb materiális és spirituális érdekek esetleges sérelmének feltárása, illetőleg társadalmi kötelezettség-e az ebbe a körbe tartozó jogos érdeksérelem megszüntetése, vagy kompenzálása?

Jellemző környezeti érdeksérelemek

Korábban már jeleztem, hogy a környezeti érdeksérelem témája, szorosan kapcsolódik a környezeti minőséghez, illetőleg ezen keresztül az életminőséghez. Az Egészségügyi Világszervezet meghatározása szerint: *"Az életminőség az egyén észlelete az életben elfoglalt helyzetéről, ahogyan azt életterének kultúrája, értékrendszerei, valamint saját céljai, elvárásai, mintái és kapcsolatai befolyásolják. Szélesen értelmezett fogalom, amely bonyolult módon magába foglalja az egyén fizikai egészséget, pszichés állapotát, függetlenségének fokát, társadalmi kapcsolatait, személyes hitét, valamint a környezet lényeges jelenségeihez fűződő viszonyát."*

Az egészség károsodása, veszélyeztetése miatti környezeti érdeksérelem

Számomra nyilvánvaló, hogy a környezeti érdeksérelem ezen eleme csak olyan módon értelmezhető, ha az emberi egészség fogalma alatt ugyanazt értjük. Úgy tűnik, ahhoz, hogy ebben a kérdésben egyetértés alakuljon ki, még nagyon sokat kell tenni.

Az egészség fogalmát a mindennapi gyakorlat, a jogalkotó, a jogalkalmazó, közöttük értelemszerűen és sajnálatos módon a szakértők jelentős hányada is lényegesen. úgy is

mondhatnám, vétkesen leszűkíti az egészség csupán egy elemére, nevezetesen a fizikai, biológiai egészségre, holott az emberi egészség ennél jóval összetettebb, több egymással egyenrangú elemből áll.

Melyek ezek az elemek? Az emberi egészség az alábbi összetevők együttesét jelenti: biológiai (az emberi szervezet megfelelő működése), lelki (a tudat nyugalma és önmagunkkal szembeni béke), mentális (a logikus gondolkodás képessége), érzelmi (az érzések felismerése és megfelelő kifejezése) és szociális (a kapcsolatok kialakításának képessége) egészség. Egyes tanulmányok – álláspontom szerint helyesen – az emberi egészség összetevői közé sorolják a morált (az emberi kapcsolatok módja) és az erkölcsöt (az embernek önmagához, más egyénekhez, saját és mások közösségeihez, valamint a közösségeknek egymáshoz való viszonya) is.

A környezeti érdeksérelem jellemzője, hogy az emberi érzékszervek által észlelhető és azonosítható jelenségek (zaj, bűz, fény) kísérik, azok hozzák létre. Az, hogy a környezeti jelenségek mikor válnak a teljes értékű egészség szempontjából kockázati tényezővé, sokféle, de feltárható körülménytől függ.

A zavarónak, kellemetlennek megélt környezeti hatások miatti stressz emberi szervezetre gyakorolt kedvezőtlen hatását nem kell bizonygatni. Ma már klasszikusnak számító tudományos kutatások igazolják, hogy a környezeti stressz rendszerszemléletben érthető meg: erős kapcsolat mutatkozik a fizikai, az élettani és a pszichológiai szintek között. Az ambiens stressz (Campbell. J. M. 1983. Ambient stressors. Environment and Behavior) fogalma az egyik legfontosabb ebben a szemléletben: az „ambiens stresszor” fogalom krónikus, globális környezeti helyzetre vonatkozik, amely általánosságban fogalmazva, veszedelmes ingerlést jelent, és amellyel (jellegénél fogva) a szokásosnál megterhelőbb feltételekkel lehet megküzdeni vagy alkalmazkodni hozzájuk. Az ambiens szó olyan ingereket jelöl, amelyek úgy vesznek bennünket körül, hogy nem tudatosulnak (!). ám az emberi működéseket gyakorlatilag minden szinten meghatározzák: fiziológiai működés, a motiváció, az érzelmek, a viselkedés, a gondolkodás és társas interakciók szintjén egyaránt. A környezetügy legjellemzőbb ambiens stresszorai: a zaj, a bűz, a fény, az ismeretlen hatásmechanizmusú sugárzás.

Az ambiens stresszorok jellemzően észlelhetőek, vagyis meghaladják az észlelési küszöb szintjét, az emberi szervezetre gyakorolt hatás mértéke és jellege a stresszor fizikai és a személy pszichológiai jellemzőitől egyaránt függ. A nemkívánatos zajok, szagok, fények tényleges, lélektani módszerekkel mérhető negatív hatásokat keltenek: kényszer-élmény, irritáció, akadályozottság, nemkívánatos jelleg, kellemetlenség-kényelmetlenség, frusztráció jelentkezik. Az ambiens stresszorok legnagyobb veszélye, hogy nem váltják ki az azonnali károsodás élményét, és emiatt az a késztettség sem váltódik ki feltétlenül, hogy azonnal közbe kell lépni. Az ambiens stresszort nem lehet kontrollálni, így gyakori pszichológiai reakció a tehetetlenség-élmény. A környezeti szituációt a hatásnak kitett személyek gyakran elkerülhetetlen körülményként fogadják el, további károsodásnak kitéve magukat.

Az emberi érzékszervek, mint mérnöki szempontból értendő "észlelő műszerek" rendkívül nagy szórással érzékelnek, egyénenként más és más az ún. küszöb szint, és az „érzékelési görbék” alakja is különböző, mint ahogy az érzékelési tartomány is más és más. Emiatt pl. a világítástechnikában, vagy a hangtanban már az elmúlt század elején bevezették az ún. „átlagos érzékelő” fogalmat!

Fentiek alapján tehát nyilvánvaló, hogy az ember teljes körű egészségi állapota sem általánosságban, sem egyedileg objektív módon sohasem határozható meg, mert az egészségről alkotott társadalmi kép sok mindentől függ és mint említettem, folyamatosan változik. Egy dolog azonban nem változik és nem is vitatható, mégpedig a környezetügy alapvető célja! Ez pedig nem más mint, az *ember teljes körű egészségének* védelme, továbbélési feltételeinek biztosítása.

Az ingatlan tulajdonban bekövetkezett környezeti érdeksérelem

Szakértői tapasztalatom szerint ez az érdeksérelem jellemzően a kártérítési jellegű polgári

perek során kerül előtérbe.

Közismert tény, hogy bármilyen mesterséges építmény, létesítmény a környezet minőségére valamilyen hatást gyakorol. Köztudott, hogy egy ingatlan forgalmi értékét alapvetően az ingatlan helye, ezen belül a környezet minősége határozza meg. A mesterséges építmény, létesítmény hatása lehet pozitív és lehet negatív.

Az első helyen említett, az ember fizikai egészségére, mint a teljes körű egészség egyik elemére gyakorolt hatás többségében analitikai vizsgálatokkal, vagy más módon kimutatható, mértékegységekkel, mennyiségi mutatókkal jellemezhető, vagyis ideális esetben tudományosan bizonyított tények alapján bemutatható. De mi van a lehetséges, a tudományosan még nem bizonyított, vagy ellentmondásosan értékelt hatásokkal, amelyek materiális érdekeken túl spirituális érdekeket is érinthetnek. Izgalmas a közvélemény, illetőleg a "bulvár tudományosság" szerepe, ugyanis, ha a közvélemény "valamit" károsnak ítél, akkor az a teljes körűen értelmezett egészség szempontjából káros is lesz. Az ellenkezője is igaz, ha a közvélemény valamit kedvezőnek vél, akkor az mindenképpen pozitívan hat, mindenekelőtt az életminőséget meghatározó lakókörnyezeti minőség megítélésére, közvetve egy adott lakóingatlan forgalmi értékére. Itt értünk el a második jellemző környezeti érdeksérelemhez. a környezeti minőség romlása miatt az ingatlan forgalmi értékében bekövetkező változás, adott esetben a csökkenése miatti érdeksérelemhez.

Azt javasolom, hogy az alapvető létszükséglet a létérdek érvényesülését most. egy adott lakóingatlan értékének vizsgálatánál zárjuk ki. mivel ideális körülményeket feltételezve olyan környezetben, ahol az ember létérdeke sérül, a hatályos jogszabályok alapján lakófunkció nem is engedhető meg. Az ilyen ingatlanoknak nincs. vagy csak eszmei a forgalmi értéke. Ennek szakszerű megítélése az ingatlan értékbecslő szakértő kollégák kompetenciája.

Egy adott beruházás során megvalósult létesítmény környezeti hatás, szakszerűbben fogalmazva környezethasználata a már meglévő ingatlanok vonatkozásában érdeket sérthet. még akkor is, ha a megvalósult létesítmény egyébként minden, a közigazgatási jogterülethez tartozó jogszabálynak és/vagy szabványnak megfelel, amit az is bizonyíthat, hogy a szükséges államigazgatási engedélyekkel jogerősen rendelkezik.

Az érdekkonfliktusokról már volt szó. Ezzel kapcsolatosan és ezen a helyen kell megemlíteni azt a körülményt, amelyet az igazságügyi környezetvédelmi szakértő mindennapi munkájában tapasztal, miszerint az egyes jogterületek, mindenekelőtt a közigazgatási és a polgári jogterületek – legalábbis környezetügyi szempontból – nincsenek egymással összhangban. Nem kívánok jogászkodni, igazságügyi szakértői véleményben ezt nem is tehetném meg, de most nem szakvéleményt írok, csupán szakértői tapasztalataim alapján gondolatokat vetek fel, kérdőjelekkel.

Nem jogász szakértőként próbálok tehát megérteni és nem vitatni, hogy környezeti érdeksérelem vonatkozásában a két jogterületnek valóban el kell térnie egymástól? Tudva azt, hogy a közigazgatási jog elsősorban a közérdeket, a polgári jog pedig a jogos magánérdeket helyezi középpontba. Ezzel nincs is problémám, amit viszont nem tudok megérteni, hogy a kívánatos érdekegyensúly vizsgálata miért csak a polgári jogterület sajátossága, miért ne lehetne központi célja a közigazgatási jogterületnek is.

Milyen érdek fűződhet ahhoz, hogy egyes, a közigazgatási jogterületnek teljes mértékben megfelelő közigazgatási eljárás végén keletkezett jogerős határozat eleve olyan konfliktusokat generál, amelyek már csak polgári jogi eljárás keretében oldhatók fel. Ezt a körülményt jogbizonytalanságnaként értékelem mind a környezethasználó (beruházó), mind a környezethasználatot elszennvedők szempontjából. Ezekben az esetekben egyértelműen kimutatható kár keletkezik, ugyan nem a „létérdek” kerül veszélybe, hanem „csak” az életminőség megőrzéséhez fűződő több más materiális és spirituális érdek sérül.

Több évtizedes általános tapasztalatom. hogy a környezeti minőség romlására visszavezethető kártérítési polgári peres eljárások végén a győztes is vesztes. Nemcsak a pénztárcája ürül ki és a hite lesz gyengébb, de sérül – a korábbiakban már ismertetett teljes

körü – egészsége is, amely viszont már létérdek. Az eredmény mindenképpen az, hogy az egyén korábbi egészsége, életminősége már nem állítható helyre.

Az ingatlan értékében bekövetkezett környezeti érdeksérelem kérdésénél fontosnak tartom felhívni a figyelmet az egyik legfontosabb környezetvédelmi alapelvre, a megelőzésre is. A preventív eszközök között kiemelkedő jelentősége van a településrendezésnek, a helyi építési szabályzatoknak. Tapasztalatom szerint az érintett önkormányzatok nem élnek hatékonyan ezzel az eszközzel, illetőleg az ezt megelőző előkészítési folyamatot át meg átszövi a különböző érdekcsoportok harca, fel-felsejlik a korrupció gyanúja is.

A tulajdon használatában bekövetkezett korlátozás miatti környezeti érdeksérelem

Szakértői tapasztalatom szerint ez az érdeksérelem tipikusan a szomszédjogi és birtokvédelmi eljárásokban ölt testet. A környezeti érdeksérelem e formájánál ismételtelen szeretném felhívni a figyelmet a korábban már említett településrendezési tervek, a helyi építési szabályzatok kiemelkedő szerepére és lehetőségeire. Olyan, önkormányzati hatáskörben elvégzendő feladatról van szó, amelynek eredményeként létrejövő helyi rendeletek a leginkább alkalmasak az esetlegesen kialakuló környezeti konfliktusok, érdeksérelmek megelőzésére.

Szeretném itt is tudatosítani, hogy az esetleges határértéknek ennél az érdeksérelemnél sincs döntő, meghatározó szerepe. Az a döntéshozó, vagy az a szakértő kollégám, aki például egy birtokvédelmi eljárás keretében csupán valamelyik jogszabályban rögzített határérték alapján minősíti a panasz jogosságát, anélkül, hogy teljes körűen vizsgálna a környezet jellemzőit, különös tekintettel a panaszt előidéző létesítmény, vagy cselekmény előtti környezet minőségét, hibát követ el. Példaként: a környezeti zajterhelést vizsgáló szakvélemények némelyike végén található az alábbi sommás összegezés: „A vizsgált zajforrás által keltett zaj a vonatkozó zajterhelési határértéket nem éri el, ezért környezetvédelmi szempontból megfelel.” Ez a sommás összegezés hibás, alkalmas a döntéshozó megtévesztésére. Ugyanilyen „zajos” példa: környezeti zajterhelés vonatkozásában a közigazgatási jogszabályok lakóterületen jellemzően csupán az ingatlanon lévő lakóépületet védik, függetlenül attól, hogy kertvárosi, vagy nagyvárosi lakóövezetről van szó. Jogos a kérdés: ki, vagy mi védi az addig csendes, pihenésre, kikapcsolódásra alkalmas kertet?

Sajnálatos szakértői tapasztalat, hogy a környezetvédelmi alapelvek érvényesülése a hatósági engedélyezési eljárásokban nem kellően jelenik meg, illetőleg elvész a különböző részkérdések halmazában.

A tulajdon használatában bekövetkező környezeti érdeksérelemhez kapcsolódóan a környezeti alapelvek közül csak kettőt emelek ki: az egyik a meglévő kedvező környezeti minőség megőrzésének elve, a másik a megelőzés és elővigyázatosság elve.

A megelőzésre vonatkozó alapelv érvényesülésévei kapcsolatosan nem vitatható, hogy az egészséges környezethez való jog védelmének eszközei között a megelőzés élvén alapuló jogintézmények alkalmazásának van különös jelentősége, elsőbbsége. A megelőzésre vonatkozó alapelv érvényesítése mindig az ismert, vagy várható negatív környezeti hatásokkal szembeni – időben történt vagyis mindig – előzetes fellépést igényli. Az esetleges utólagos szankciókkal biztosított védelem nem helyettesítheti a preventív védelmi szabályokat.

Kedvezőtlen fejlemény, hogy az utóbbi évek jogalkotási folyamata, amely úgy tűnik, előtérbe helyezi a vállalkozás szabadságát, nem szolgálja a megelőzésre vonatkozó alapelv érvényesülését. A mára már jórészt megszűnt, vagy tartalmilag kiüresedett, korábban kötelező engedélyezési eljárások során feltárt környezeti problémák ma már csak utólag, a megvalósítás után jelentkeznek, kész helyzetet teremtve. Paradox módon vizsgálatuk már nem a környezethasználó, hanem az érdeksérelmet elszenvedők kötelezettségévé vált. A hatóságokhoz panasszal fordulók megkapják a választ: indítsanak birtokvédelmi eljárást. Azt már csak mellékesen jegyzem meg, hogy a birtokháborítási eljárások során a bizonyítási kényszer az érdeksérelmet elszenvedőt, mint panaszost terheli.

A környezeti érdek és a jog

A vonatkozó jogszabályok közül csak egyet kiemelve. Magyarország Alaptörvénye egy helyen igyekszik megfelelni az általam szorgalmazott korszerű szemléletnek: a XX. Cikk szerint: "(1) Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. (2) Az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő."

Jogalkotási gyakorlat

A teljes környezetvédelmi joganyagot nincs mód ismertetni, ezért csak összefoglaló tapasztalatokat szeretném megosztani. Az Alaptörvény szerinti eszközök egészét szakmailag lehet elfogadni, lehet vitatni, de közülük maradjunk most csak az egyiknél, a környezet védelmének biztosításánál. Ennél az eszköznél talán nincs vita. Sajnálatos módon meg kell állapítani, hogy a környezetvédelmi jogalkotási folyamat még mindig nem biztosítja az embernek az Alaptörvényben is rögzített jogát. Továbbra is ahhoz a szemlelethez igazodik, amely szigorúan a fizikai egészséget tekinti védendőnek. és ehhez határoz meg jellemzően határértékeket, amelyek némelyikét még nem áll egészségügyinek nevezni, figyelmen kívül hagyva a tudomány legújabb eredményeit.

A jogalkotó ezt talán megteheti. az igazságügyi szakértő azonban nem. Neki törvényben rögzített kötelezettsége a szakértői vélemény elkészítésénél a tudomány legújabb eredményeit felhasználni. Abban az esetben, ha a hatályos joganyag ettől még elmarad, akkor kötelessége erre felhívni a döntéshozó figyelmét.

Következtetés

Az igazságügyi környezetvédelmi szakértőnek olyan szakvéleményt kell készítenie, amely a környezeti érdeksérelmek teljes körét vizsgálja, a tudomány legújabb eredményeit hasznosító szakmai válaszaival érdemben segíti a döntéshozó munkáját. Az a szakértő jár el helyesen, aki tudomásul veszi, hogy minden környezeti ügy egyedi vizsgálatot igényel. A szakértő ne jogászkodjon, de a szakterületét érintő jogkérdésekben legyen tájékozott!

Irodalom

- [1] Szmodis Jenő: Az érdek és a jog néhány összefüggéséről. Jogelméleti szemle. 2005/4.
- [2] Dull Andrea: A környezetpszichológia alapkérdései. L'Harmattan Kiadó 2010.
- [3] Pataki Károly: (Türésjhatárérték . BudapestPress Xpress Bt. Kiadó 2009/9.szár
- [4] Pataki Károly: Hol van a határérték? Könyezetvédelem, Magyar Mediprint Szakkiadó Kft.: 2010/05-06.
- [5] A Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosának 2011. évi állásfoglalása a zaj elleni védelem jogi szabályozásának megújítására:
- [6] World Health Organization Europe 2009. évi, az éjszakai zajokra vonatkozó irányelve ("Night Noise Guideline for Europe");
- [i] World Health Organization Europe 2011. évi tanulmánya a környezeti zajnak az egészségre, az egészséges élet évekre gyakorolt hatásának bemutatására ("Burden of disease from environmental noise. Quantification of healthy life years lost in Europe");